

Giełda i rynek finansowy w anglosaskich filmach fabularnych

Krzysztof Borowski

Szkoła Główna Handlowa, Instytut Bankowości i Ubezpieczeń Społecznych
e-mail: k.borowski@upcpoczta.pl

DOI: 10.12846/j.em.2015.01.12

Streszczenie

Celem naukowym artykułu jest ukazanie określonych aspektów finansów poruszanych w wybranych anglojęzycznych filmach fabularnych, które mogą posłużyć do edukacji studentów studiów ekonomicznych. Jako metoda badawcza została zastosowana metoda opisu pojedynczych przypadków dla metodycznego, uporządkowanego przedstawienia złożoności problemów finansowych eksponowanych w filmach fabularnych. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, że problematyka prezentowana w omawianych w artykule anglosaskich filmach fabularnych, z powodzeniem może być wykorzystywana do nauczania przedmiotu rynki finansowe czy też ilustrowania określonych problemów występujących we współczesnych finansach w czasie prowadzonych zajęć. Opracowanie może być również przydatny dla inwestorów indywidualnych pragnących poszerzyć swoją wiedzę z tematyki rynków finansowych.

Słowa kluczowe

nauczanie ekonomii, rynek finansowy w filmie, rynek finansowy

Wstęp

Wiele zjawisk zachodzących we współczesnych organizacjach i na rynkach finansowych znajduje swoje odzwierciedlenie także w literaturze, filmach, grach komputerowych czy też innych przekazach multimedialnych. Filmy¹ są nie tylko tworem

---

¹ W dalszej części artykułów filmy kinowe, jak i telewizyjne (głównie seriale) nie będą rozróżniane, a dla obu tych kategorii używane będzie pojęcie film.

wyobraźni reżyserów, ale prezentują dylematy etyczne i wyzwania, z którymi muszą się zmierzyć menedżerowie, właściciele czy pracownicy organizacji. Z kolei rynki finansowe pozostają tak fascynujące same w sobie, że reżyserowie często wykorzystują właśnie tę tematykę w kręconych przez siebie obrazach.

W trakcie prowadzonego wykładu z szeroko rozumianych finansów stosunkowo łatwo jest odwołać się do wybranych scen ze znanych filmów, uzmysławiając w ten prosty sposób pewne fakty słuchaczom. W związku z tym, z punktu widzenia wykładowców, powstaje pytanie, czy zagadnienia poruszane w filmach o problematyce finansowej mogą być pomocne w procesie edukacji studentów studiów ekonomicznych? Dlatego też celem artykułu jest ukazanie określonych aspektów finansów poruszanych w wybranych filmach fabularnych (z pominięciem filmów dokumentalnych²), które mogą posłużyć do edukacji studentów studiów ekonomicznych. Jako metodę badawczą zastosowano opis pojedynczych przypadków dla metodycznego, uporządkowanego przedstawienia złożoności problemów finansowych eksponowanych w filmach fabularnych.

W niniejszym opracowaniu przyjęta została teza, iż wybrane filmy fabularne mogą być skutecznie wykorzystywane w nauczaniu przedmiotów z szeroko rozumianej problematyki rynków finansowych na uczelniach wyższych. We współczesnym, zdigitalizowanym świecie, prawdziwym wyzwaniem dla wykładowców staje się znalezienie nowych metod nauczania, praktycznie niewykorzystywanych w uczelniach polskich, które w znacznym stopniu podniosłyby dydaktyczną wartość wykładanego przedmiotu. Co prawda, podręczniki prezentują teoretyczne podstawy wykładanych koncepcji i teorii, ale odpowiedzialność za atrakcyjne przekazanie wiedzy, leży już w gestii prowadzących. Wiele podręczników oferuje czytelnikom studia przypadków czy też odwołuje się do faktów, jednakże pomimo tego, iż przekazują one wiarygodne informacje, przypadki te czy fakty mogą wydawać się sztuczne dla studenta.

Artykuł składa się z trzech części: pierwsza część stanowi teoretyczne uzasadnienie wykorzystania filmów w nauczaniu na uczelni wyższej, część druga przedstawia wybrane elementy rynków finansowych, które można spotkać w anglosaskich filmach fabularnych z pominięciem filmów polskich. Z kolei w części trzeciej za-

---

² Jednym z podstawowych celów filmów dokumentalnych jest przedstawienie pewnego zagadnienia ekonomicznego. W przypadku filmów fabularnych widzowie muszą jednocześnie zapoznać się z wieloma wątkami, nie tylko tymi o tematyce finansowej, jak to ma miejsce w filmach dokumentalnych. W filmach fabularnych tematy ekonomiczne przemieszane są z innym tak, jak ma to miejsce w życiu. Z kolei w filmach dokumentalnych tematyka ekonomiczna wydaje się być odseparowana od innych, istotnych dla decydentów wątków. Ponadto, trudno jest stworzyć atrakcyjny film dokumentalny, w przeciwieństwie do fabularnego, oddziałujący również na emocje widzów.

prezentowana została szczegółowa analiza elementów rynku fuzji i przejęć w jednym z filmów fabularnych poświęconych właśnie tej tematyce. W podobny sposób mogą być omawiane wraz ze studentami inne filmy o tematyce finansowej.

Warto podkreślić fakt, że na rynkach finansowych przestępstwa i związane z nimi słynne procesy sądowe, z racji swoje spektakularności, są bardzo atrakcyjnym tematem dla reżyserów filmowych, którzy w wielu przypadkach albo wprost, albo po dokonaniu nieznacznych zmian w scenariuszach, przenieśli na ekran prawdziwe historie. W innych przypadkach zekranizowane zostały hipotetyczne sytuacje stworzone przez scenarzystów, które przecież mogły zdarzyć się w rzeczywistości. Z drugiej zaś strony, znaczna część znanych przestępstw finansowych jest znana opinii publicznej, co ułatwia wykładowcom odwoływanie się do filmów, poruszających tematykę łamania prawa. W przypadku tematyki filmowej przegląd nakręconych filmów pełni również rolę literatury przedmiotu. Z kolei informacje dotyczące reżyserii, daty światowej premiery i producenta zostały uzyskane ze strony internetowej filmweb.pl³.

1. Przegląd literatury – filmy jako zasób wiedzy w nauczaniu studentów

Wykorzystanie mediów w nauczaniu ma swoje początki już w 1940 roku. Mayer wykazał zachodzącą zależność między filmem a socjologią, wskazując sposób, w jaki filmy mogą być przydatne w nauczaniu socjologii (Mayer, 1948). Z kolei Maynard jest zwolennikiem stosowania różnego rodzaju mediów podczas zajęć, wierząc tym samym, że wzbogacony o przekazy medialne wykład staje się bardziej atrakcyjny, powodując tym samym, że studenci nie będą się nudzili na zajęciach (Maynard, 1971). W latach siedemdziesiątych XX wieku wykorzystanie mediów oraz książek w trakcie zajęć objęło swym zasięgiem inne dziedziny akademickie.

Champoux, jako jeden z pierwszych naukowców, gruntownie przeanalizował wykorzystanie mediów jako materiału uzupełniającego do głównych treści w trakcie wykładu: *Zachowania organizacyjne (ZO)*. W artykule *Film jako zasób w nauczaniu* analizuje szczegółowo możliwości wykorzystania kinematografii do nauczania ZO (Champoux, 1999). Chociaż podstawą artykułu jego autorstwa jest wykorzystanie filmów w przedmiotach z zakresu ZO oraz zarządzania, znaczna część informacji może być przydatna dla nauczycieli, praktycznie w każdej dyscyplinie akademickiej.

---

³ Wybranie jednej strony internetowej jako źródła podstawowych informacji o filmach ma na celu zapewnienie spójności tych danych. Informacje zamieszczane na różnych stronach internetowych często różnią się, jeśli chodzi o datę premiery czy też w zakresie informacji o wytwórni, która wyprodukowała dany film fabularny.

Artykuł zawiera ogólną analizę korzyści i wad korzystania z filmu w trakcie procesu nauczania, a ponadto prezentuje funkcje, jakie pełni film takie, jak: studium przypadku, metafora, satyra, symbolika, znaczenie i doświadczenie.

Znaczna liczba badaczy uważa, że studenci mają tendencję do zapamiętania popularnych filmów, znacznie bardziej niż studiowania monotonnych podręczników czy artykułów naukowych. Studenci chętniej łączą sceny z filmów, dialogi między aktorami, historię filmu z teoretycznymi koncepcjami, o których dyskutuje się na zajęciach.

Filmy pokazują studentom sytuacje w organizacjach, które wybiegają poza ich własne doświadczenie, umożliwiając zaobserwowanie teoretycznych procesów w świecie rzeczywistym (Berger, Pratt, 1998). Przez prezentację wizualną „abstrakcyjnej” teorii, film podkreśla większe poczucie rzeczywistości i pokazuje zastosowanie teorii w różnych sytuacjach (Champoux, 1999). Obraz wizualny jest znaczącym ułatwieniem w zapamiętywaniu, a studenci łatwiej przyswajają historie osadzone w prawdziwej rzeczywistości (Sexton, 2007; Giacalone, Jurkiewicz, 2001).

Dunphy wraz z pozostałymi autorami zastanawiają się, który film chcieliby obejrzeć studenci: film szkoleniowy z zakresu zarządzania czy też popularny film z Hollywood jak na przykład *12 gniewnych ludzi* czy też *Ojciec chrzestny* (Dunphy i in., 2008). Odpowiedź jest oczywista – studenci, w dokonywanych przez siebie wyborach, preferowali filmy fabularne. Autorzy argumentują wyniki badań stwierdzeniem, że filmy szkoleniowe skoncentrowane na profesjonalnym rozwoju mają ograniczony wpływ na studentów i nie zostawiają długotrwałych efektów edukacyjnych. Z kolei Gallons podkreśla, że filmy fabularne mogą być potężnym instrumentem w nauczaniu studentów koncepcyjnej elastyczności i zdolności zmiany perspektywy, czyli popatrzenia na dany problem z różnych punktów widzenia (Gallons, 1993).

Filmy skupiają się wokół takich celów poznawczych, jak (Bay, Felton, 2012):

- poddawanie analizie różnych procesów poznawczych;
- zachęcanie do nabycia określonej wiedzy;
- poddawanie analizie dylematów etycznych;
- angażowanie emocji studentów w procesie uczenia się.

Buchanan i Huczynski twierdzą, że narracje filmowe są „wolne od teorii”, ponieważ prezentując określony ciąg zdarzeń wyjaśniają pewien efekt, a tym samym pokazują powiązanie między podjętymi działaniami i ich konsekwencjami (Buchanan, Huczynski, 2004). Nawet fikcyjne historie mogą stanowić istotne źródło wiedzy, ułatwiając w ten sposób wyjaśnienie nowych teoretycznych koncepcji, a z drugiej zaś strony historie te mogą kwestionować dotychczasowe myślenie, przyczyniając się tym samym do poszerzenia granic poznania.

Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że filmy fabularne mogą być efektywnym narzędziem dydaktycznym w nauczaniu wielu przedmiotów biznesowych, takich, jak: komunikacja biznesowa, zachowania organizacyjne, rynek finansowy (finanse korporacyjne), międzykulturowe wyzwania w biznesie, strategiczne podejmowanie decyzji, ekonomia czy teoria gier.

Champoux pokazuje, że wyświetlenie filmu przed rozpoczęciem dyskusji skutkuje łatwiejszym zrozumieniem i bardziej efektywnym jej zapamiętaniem (Champoux, 1999). Jednakże film może zostać wyświetlony również po przedstawieniu aspektów teoretycznych pewnego zagadnienia – w takim przypadku studenci mogą w praktyce zastosować to, czego dowiedzieli się w trakcie wykładu teoretycznego. Współczesne media oferują niezliczone możliwości wyświetlenia poszczególnych scen, ich ponownego odtworzenia, sposobów analizowania filmów (na przykład klatka po klatce). Powtarzanie niektórych scen pomaga widzom w dwojaki sposób. Zapoznanie się z daną sceną po raz pierwszy, pomaga studentowi zrozumieć kontekst sytuacji, a po drugie: kiedy zagadnienia teoretyczne zostały przedstawione wcześniej, czyli przed projekcją filmu, powtórna prezentacja filmu w całości czy też wybranych scen, pozwala widzom znaleźć zastosowanie wykładanej teorii w praktyce.

W filmach zawarte zostały zagadnienia z zakresu zachowań organizacyjnych, jak: motywowanie, przywództwo, komunikacja, proces podejmowania decyzji czy praca zespołowa. Z kolei tematyka finansowa poruszana w filmach fabularnych może zostać rozszczępiona między innymi na następujące obszary: chciwość i strach na rynkach finansowych, problematyka rynku fuzji i przejęć, przestępstwa popełnianie na rynkach finansowych czy obrazu parkietu (*trading floor*) w banku inwestycyjnym. Filmy fabularne mogą stać się platformą do stworzenia owocnej dyskusji w czasie wykładu czy też seminarium. Ponadto, jeśli sceny filmowe niosą ze sobą ładunek emocjonalny, widzowie mają szansę dokonania oceny własnych wartości i ich konfrontacji z wartościami reprezentowanymi przez postacie występujących w filmie. Emocje, których dostarcza film dodatkowo potęgują efekt uczenia się i zapamiętania określonych zjawisk, teorii i procesów. Zdolność filmu do tworzenia unikalnych doświadczeń daje niepodważalną przewagę jako instrument nauczania nad klasycznym przekazem treści teoretycznych, jakim jest wykład akademicki (Champoux, 1999).

2. Najważniejsze problemy rynków finansowych prezentowane w wybranych obrazach kina światowego

W obrazach światowego kina poruszone zostały między innymi następujące zagadnienia:

- chciwość i strach na rynkach finansowych;
- problematyki rynku fuzji i przejęć;
- przestępstwa popełnianie na rynkach finansowych;
- ukazanie obrazu parkietu (*trading floor*) w banku inwestycyjnym;
- wpływ bieżących informacji na ceny aktywów finansowych i intraday trading;
- stosowanie niekonwencjonalnych metod inwestycyjnych;
- wspólne elementy zarządzania mafią i inwestowania na rynkach finansowych;
- inwestycji alternatywnych;
- elementy finansów behawioralnych.

Dwoma podstawowymi uczuciami rządzącymi inwestorami na światowych rynkach finansowych są: strach i chciwość (Szyszka, 2009). Nic zatem dziwnego, że oba te uczucia znalazły swoje odzwierciedlenie w obrazie *Pan Verdoux* z 1947 roku. Jest to jeden z pierwszych, o ile nie pierwszy film dedykowany tematyce giełdowej, w którym główny bohater – tytułowy Pan Verdoux, w celu uzupełnienia depozytu (*margin call*) w czasie Wielkiego Kryzysu z 1929 roku, posuwa się nawet do mordowania bogatych kobiet, uwidaczniając w ten sposób swoją chciwość, a także strach przed utratą majątku. Prędkość liczenia banknotów w wykonaniu bohatera tego filmu, pozostaje do dzisiaj istotnym benchmarkiem kasjerów i innych osób zawodowo przeliczających banknoty.

W obliczu zagrożenia finansowego bohater filmu *Morderstwo doskonałe*, Steven Taylor, w celu uzyskania środków finansowych z polisy na życie swojej żony Emily Bradford, zleca jej zabicie. Pozyskane w ten sposób środki miały posłużyć na spłatę kredytów bankowych zaciągniętych na inwestycje na rynkach finansowych. Uczucie chciwości znalazło również swoje odzwierciedlenie w zachowaniu banku inwestycyjnego, który w obliczu zbliżającego się załamania na rynkach finansowych pozbywa się posiadanych aktywów kosztem swoich klientów indywidualnych, jak również innych banków inwestycyjnych, z którymi dotychczas współpracował. Proceder ten został zilustrowany w filmie *Chciwość* z 2011 roku oraz w filmie *Prolongata* z 1981 roku. W obu przypadkach zagrożenie kryzysem (*Chciwość*) czy też rozprzestrzenianie się światowego kryzysu finansowego (*Prolongata*) prowadzą do za-

mknięcia pozycji inwestycyjnych banku w obawie o utrzymanie jego płynności. Jednak najstynniejsza w kinematografii scena poświęcona apoteozie chciwości ma miejsce w filmie *Wall Street*. Makler Gordon Gekko przeszedł do historii kina wygłaszając wspaniałą tyradę, zaczynającą się od słów „Greed is good...”. Pierwotny tytuł filmu *Wall Street* brzmiał właśnie *Chciwość* (Greed). Monolog Gordona Gekko wygłoszony w czasie walnego zgromadzenia akcjonariuszy, zaczynający się do słów „Greed is good...”, został oparty na wypowiedzi jednego z największych inwestorów lat osiemdziesiątych XX wieku, Ivana Boesky’ego „Greed is right” (Siegesmund, 2002; CFA Institute, 2015).

Wielu inwestorów, pomimo upływu czasu, traktuje film *Wall Street* jak biblię, w której zawarte są podstawowe wiadomości dotyczące inwestowania na rynkach finansowych (Salek, 2012). Faktycznie znajdujemy w nim również elementy rynku fuzji i przejęć (problem ten zostanie poruszony w dalszej części artykułu) oraz obraz parkietu w bankach inwestycyjnych. W jednej ze scen doskonale widoczne są kwotowania akcji amerykańskich wyrażane jeszcze z dokładnością do jednej ósmej dolara, zanim wprowadzony został system dziesiętny na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Z kolei współczesnym obrazem, poruszającym temat chciwości panującej w środowisku osób sprzedających akcje inwestorom, jest *Wilk z Wall Street*. Przesłanie dotyczące chciwości wypowiedziane w filmie *Wall Street* przez Gordona Gekko jest tak silne, że przez wiele lat po premierze tego filmu, wielu młodych ludzi rozmawiając z aktorem wyznawało, iż zostali maklerami giełdowymi głównie dlatego, że był on tak wyrazistym charakterem w filmie i że wzięło sobie do serca sentencję dotyczącą chciwości. To właśnie chciwość jest motorem napędzających Gekko do działania i mierzenia się z Sirem Larrym Wildmanem w przypadku przejęcia firmy Anacot i Bluestar Airlines.

W obrazie *Wiosenna bujność traw* oddany został klimat towarzyszący inwestowaniu na giełdzie przez krachem z 1929 roku. Film ten dobrze ukazuje problematykę budowania planu finansowego służącego wykorzystaniu środków finansowych pochodzących z inwestycji na giełdzie. Państwo Loomis zamierzają przeznaczyć zyski z inwestycji na rynku akcji na edukację córki – Wilmy. Jednocześnie film prezentuje ludzkie reakcje na poniesione straty, współcześnie nazywane elementami finansów behawioralnych teorią żalu (Kostolany, 1991, s. 71-89). Wielu inwestorów, po stracie wszystkich swoich oszczędności popełniało samobójstwo. W filmie *Wiosenna bujność traw* samobójstwo popełnia ojciec Bud’a Stampera, Ace. Samobójstwa popełniane przez inwestorów giełdowych w październiku 1929 roku mają również miejsce w filmie *Strażnik czasu*. Z kolei w obrazie *Maklerzy* samobójstwo pod wpływem poniesienia straty w wysokości 100 milionów dolarów popełnia szef maklerów amerykańskiego banku inwestycyjnego Whitney Paine – Tony Eisner. Samobójstwo

zamierza popełnić bohater filmu *To wspaniałe życie*, Baily, który po zgubieniu 8 tysięcy dolarów zdaje sobie sprawę, że pod znakiem zapytania stanęła wypłacalność kasy budowlanej, którą kieruje w małym miasteczku. W momencie, w którym zamierza skoczyć z mostu ratuje go anioł Clarence Odbody (czyli anioł drugiej klasy, który jeszcze nie zasłużył sobie na skrzydła).

Klimat wzrostu cen aktywów w latach dwudziestych XX wieku poprzedzających krach z 1929 roku, został oddany w filmie *Wielki Gatsby*. Z kolei sytuacja na rynku dotcomów w czasie bańki internetowej została przedstawiona w filmie *Sierpień*. Główny bohater, Tom Sterling, zwlekając ze sprzedażą dużego pakietu akcji inwestorowi strategicznemu oraz wykazując ignorancję w kierowaniu bieżącą działalnością firmy, doprowadza do spadku wartości akcji przedsiębiorstwa i w konsekwencji zmuszony jest zaakceptować niską cenę oferowaną mu przez inwestora strategicznego Cyrusa Ogilvie.

Z kolei w filmie *Wall Street: pieniądze nie śpi*, widzowie otrzymują lekcję dotyczącą spekulacji na rynku cebulek tulipanów w XVII wieku w Holandii zwanej Tulipmanią. Jest to bardzo sugestywna lekcja, która wygłasza Gordon Gekko, a wiszący na ścianie jego apartamentu wykres ceny cebulek tulipanów pozostaje na długo w pamięci inwestorów.

Tematyka filmów, w których występują elementy świata finansów obejmuje również rynek fuzji i przejęć. Zagadnienie to zostało zaprezentowane w wielu filmach takich jak *Cudze pieniądze* czy też *Pretty woman*. W tym drugim obrazie Edward Lewis specjalizuje się we wrogich przejęciach firm mających problemy finansowe. Po przejęciu firmy, dokonuje sprzedaży jej zorganizowanych części, a suma środków uzyskanych jako wpływy ze sprzedaży tych części przewyższa cenę zakupu całej firmy. Pod wpływem kobiety, popadając w konflikt ze swoim partnerem w biznesie, zmienia cel przejęcia stoczni braci Morse – proponuje im sanację firmy i wspólne zarządzanie tak zreorganizowanym przedsiębiorstwem. Z kolei sposób doboru spółki celu, jako najlepszej kandydatki do przejęcia przez stację telewizyjną został zaprezentowany w filmie *Pracująca dziewczyna* w słynnej scenie w windzie, kiedy to Tess McGill wyjawia te powody właścicielowi stacji telewizyjnej Orenowi Trascowi. Jak wynika z tej lekcji, dobór partnera w procesie fuzji (czy też połączenia) nie jest sprawą przypadkową i podlega określonej logice, której głównym celem jest zwiększenie wartości firmy po fuzji. Kulisy słynnego przejęcia firmy Nabisco w latach osiemdziesiątych XX wieku, w którym wykorzystano strategię wykupu lewarowanego (Leverage Buy Out – LBO) zostały zaprezentowane w filmie *Rekiny Manhattanu*.

Specyficznym zagadnieniem jest problematyka prowadzenia negocjacji w procesie fuzji i przejęć – ten temat zaprezentowany został między innymi w filmie *Family man*. Negocjacje zaprezentowane są w tym przypadku od strony banku inwestycyjnego uczestniczącego w przejęciu jednej z firm, a ich wynik będzie miał decydujący wpływ na obranie przez bank inwestycyjny pewnej strategii w procesie przejmowania firmy. Z kolei w niezapomnianym obrazie *W sieci* doskonale ukazana została problematyka przyjaznego przejęcia od strony firmy przejmowanej - DigiCom, która gotowa jest zrobić bardzo dużo, ale nie wszystko, aby udało się przeprowadzić połączenie z inną firmą działającą w tej samej branży (Arcamax), co firma przejmowana. W obrazie tym na uwagę zasługuje strategia przyjęta przez firmę przejmowaną, która wszystkie swoje niepowodzenia stara się ukryć do czasu ogłoszenia połączenia, aby ujawnić je dopiero po ogłoszeniu fuzji, a także przebiegu oceny przejmowanej firmy, czyli *due diligence*. Przebieg samego procesu przeprowadzania fuzji został zaprezentowany także w obrazie *Jestem bogiem*, kiedy to Eddie Morra zostaje poproszony przez magnata finansowego Carla Van Loona o doradztwo w sprawie połączenia jego firmy z firmą Hanka Atwooda.

Z kolei próba przejęcia doskonale prosperującej firmy Hudsucker Industries za pomocą strategii krótkoterminowego obniżenia wartości jej firmy na giełdzie, stanowi temat filmu *Hudsucker Proxy*. Ten sam obraz uwidacznia widzom jak szybko potrafią zwyżkować akcje firmy pod wpływem dokonania istotnego odkrycia czy też wprowadzenia ważnego wynalazku. W tym obrazie, prostym a jednak genialnym wynalazkiem było hula hop. Z kolei w filmie *Tajemnica mojego sukcesu* oddany został klimat towarzyszący przejęciu firmy z punktu widzenia zwalnianych pracowników przejmowanej firmy. W tym samym obrazie, na uwagę zasługuje scena, w której widzowie otrzymują odpowiedź na pytanie czy wszystkie zmiany cen akcji mogą być wytłumaczone za pomocą analizy fundamentalnej.

W filmie *Arbitraż* ukazany został proces prowadzenia oficjalnych i nieoficjalnych negocjacji dotyczących przejmowanej spółki, a także wpływ bieżących wydarzeń z życia osobistego głównego udziałowca przejmowanej spółki na jej wycenę. Ponadto obraz prezentuje studium gry na zwłokę przy ustalaniu ceny zakupu akcji przejmowanej firmy stosowanej przez głównego udziałowca firmy przejmującej. Z punktu widzenia właściciela spółki przejmowanej – Roberta Millera – fuzja stanowić będzie ratunek przed malwersacjami finansowymi jakich wcześniej dokonał. Z kolei przykład przejęcia firmy w innym kraju, w latach osiemdziesiątych XX wieku został przedstawiony w obrazie A. Pakuli *Prolongata*. W serialu *Capital City* inwestorzy giełdowi mogą znaleźć wiele scen poświęconych tematyce przejmowania innych firm. W jednej z nich sam bank Shane Longman staje się celem ataku innego banku inwestycyjnego Friedmana, który ogłasza wezwanie po 250 funtów na

zakup akcji Shane Longman. Jednak wkrótce na jaw wychodzą problemy finansowe banku ogłaszającego wezwanie co prowadzi do spadku cen jego akcji na giełdzie i w konsekwencji do wycofania się z przejęcia bank Shane Longman.

Znaczna część filmów poruszających tematykę rynków finansowym koncentruje się jednym lub kilku przestępstwach. Jednym z najczęściej wybieranych przez reżyserów przestępstw jest *insider trading*, polegający na wykorzystaniu informacji poufnych⁴. Zagadnienie to zostało doskonale zilustrowane w filmie *Nieoczekiwana zmiana miejsc* i posłużyło do przeprowadzenia krótkiej sprzedaży na rynku towarów, a konkretnie na rynku mrożonego soku pomarańczowego przez Luisa Winthorpe'a III i Billy'ego Valentine'a. W tym przypadku informacją poufną był tajny raport Departamentu Rolnictwa USA o planowanej wielkości zbiorów pomarańczy w Brazylii – informacja ta, oprócz pogody, jest jedną z podstawowych determinant wpływających na cenę mrożonego soku pomarańczowego. Problem *insider tradingu* pojawia się również w *Wilku z Wall Street* – o to przestępstwo oskarżony jest główny bohater filmu. Informacje poufne wykorzystuje także bohaterka filmu *Partner* – Laurel Ayres, za co traci licencję maklera oraz bohaterowie filmu *Gielda za kratami*. Informacjami poufnymi posługują się w celu osiągnięcia zysków również główne postacie obrazu *Rodziny interes*, a także niektóre postacie serialu *Capital City*. Dla Gordona Gekko w filmie *Wall Street* informacja jest najcenniejszym towarem. Według niego wielu graczy na giełdzie „rzuca strzałkami do tarczy”, a on „...stawia jedynie na pewniaki”. Gloryfikuje wykorzystanie informacji poufnych namawiając Buda Foxa do posługiwania się nimi, cytując dzieło Sun Tzu *Szuka wojny*: „Każda bitwa ma zwycięzcę zanim się rozpocznie”.

Porwanie jednego z pociągów metra w Nowym Jorku ukazane w filmie *Metro strachu*, ma przynieść przeprowadzającemu ten proceder maklerowi – Ryderowi, zyski po spadku cen akcji na Wall Street. Zniżka cen akcji ma mieć miejsce po podaniu do publicznej wiadomości informacji o porwaniu pociągu w metrze. Ryder planując porwanie pociągu w metrze, wcześniej zawarł odpowiednie transakcje, które umożliwią mu uzyskanie wysokiej stopy zwrotu po spadku głównych indeksów giełdowych na Wall Street. Z kolei planowanie krachu na rynkach finansowych

⁴ Informacja poufna – na polskim rynku finansowym jest ona zdefiniowana w art. 154 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi. Jest to określona w sposób precyzyjny informacja dotycząca, bezpośrednio lub pośrednio, jednego lub kilku emitentów instrumentów finansowych, jednego lub kilku instrumentów finansowych albo nabywania lub zbywania takich instrumentów, która nie została przekazana do publicznej wiadomości, a która po takim przekazaniu mogłaby w istotny sposób wpłynąć na cenę tych instrumentów finansowych lub na cenę powiązanych z nimi pochodnych instrumentów finansowych. Na rynkach finansowych innych krajów obowiązują inne definicje informacji poufnej.

(tak zwanego finansowego ataku terrorystycznego) za pomocą odpowiednio spreparowanego algorytmu stanowi kanwę obrazu *Jack Ryan: Teoria chaosu*. Na uwagę zasługuje ogrom wysiłków przedsięwziętych przez organizatorów ataku terrorystycznego w celu zapewnienia właściwej synchronizacji ataku na rynkach finansowych, w poszczególnych krajach.

W obrazie *21* uzdolnieni matematycznie uczniowie prestiżowej uczelni, wraz ze swoim nauczycielem matematyki, wymyślają specyficzny system liczenia siły kart jeszcze nierozdanych przez krupiera. W ten sposób uzyskują wiedzę o tak zwanej sile stołu, przy którym pracuje krupier, a przekazując tę informację innej wtajemniczanej osobie (czyli innymi słowy przekazując jej informację poufną) określają czy prawdopodobieństwo wygranej w Black Jacka w kolejnych rozdaniach jest większe od 0,5 czy też mniejsze. Właściciele kasyn uważają za nieetyczne zachowania |w postaci liczenia kart, o czym widzowie mogli się przekonać między innymi w filmie *Rain man*, kiedy bracia Babbit zostają wyproszeni z jednego z kasyn.

Wzajemna rywalizacja między maklerami zatrudnionymi w jednym z banków inwestycyjnych, o to który z nich uzyska ciągu 90 dni najwyższą stopę zwrotu z początkowego kapitału 50 tysięcy dolarów, doprowadza do popełnienia przestępstwa przez jednego z nich, a w konsekwencji prowadzi do zniszczenia życia rodzinnego tego maklera. Film *The bet* doskonale ukazuje, w jaki sposób maklerzy mogą w stosunkowo prosty sposób złamać zasady redukcji ryzyka obowiązujące w ich banku. Współzawodnictwo między pracownikami banku inwestycyjnego jest również przyczyną wykorzystania informacji poufnych przez pracowników i w konsekwencji prowadzi do popełnienia przestępstwa przez jednego z bohaterów filmu *Maklerzy*.

Z kolei bohaterowie filmu *Wynalazek* konstruują maszynę do podróżowania w czasie po to aby między innymi dokonywać udanych inwestycji giełdowych znając notowania papierów wartościowych w przyszłości. Na podobny pomysł wpada senator Aaron McComb w filmie *Strażnik czasu*, który za pomocą maszyny służącej do podróżowania w czasie wysyła swoich pracowników do 1929 roku, aby nabywali dla niego akcje, które do 1994 roku pozostawały w długoterminowym trendzie wzrostowym. Ponadto senator McComb rozpoczyna nabywanie działek nieruchomości w tym rejonie, na którym w przyszłości powstanie Beverly Hills.

Zatajenie informacji przed akcjonariuszami o dokonanej kradzieży z dokumentacją dotyczącą przeprowadzanych przez firmę badań farmaceutycznych jest jednym z wątków filmu *Rodziny interes*. Firma, zatajając informację o kradzieży, uzyskuje dodatkowe sześć miesięcy na prowadzenie badań i przeprowadzenie emisji akcji.

Problematykę tak zwanego *boiler roomu*⁵, a także stosowanie techniki *pump and dump*⁶ i sztuczne zawyżanie cen akcji przedstawiono w filmie *Ryzyko*. Niebezpieczny proceder związany z nowo powstałymi firmami brokerskimi, których jed-
nym

z głównych zadań jest znalezienie nowych klientów i przekonanie ich do przeprowadzenia transakcji kupna określonych akcji, uległ zmniejszeniu po upowszechnieniu się Internetu. Aktualnie większość transakcji przeprowadzona jest za pomocą Internetu a nie telefonu, a ponadto każdy z klientów biur maklerskich może zaledwie w ciągu kilku sekund sprawdzić wiarygodność dowolnego biura maklerskiego.

W obrazie *Złap mnie jeśli potrafisz*, widzowie mają możliwość zapoznania się z problematyką fałszowania czeków w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku w USA. Z kolei w filmie *Mroczny rycerz powstaje*, dochodzi do sfalszowania operacji kupna transakcji opcji typu *call*, co w konsekwencji prowadzi do przejęcia jednego przedsiębiorstwa przez inne.

Kolejnym przestępstwem wybieranym przez reżyserów są nieautoryzowane transakcje w imieniu banku inwestycyjnego lub klienta banku, prowadzące do ponoszenia przez bank inwestycyjnych dużych strat finansowych lub też nawet mogących prowadzić do ruiny banku. W filmie *Spekulant* główny bohater, dokonując nieautoryzowanych transakcji na koncie 88888 doprowadza w końcu do bankructwa tego banku. W przypadku tego obrazu historia upadku banku Barings stanowiła kanwę przy pisaniu scenariusza filmu. W filmie tym doskonale zilustrowane zostało zatarcie się granic między takimi działami banku jak: *back, middle* i *front office*, co w konsekwencji prowadziło do działań kryminogennych⁷. Przekroczenie dopuszczalnych limitów inwestycyjnych ukazana zostało także w produkcjach brytyjskich:

---

⁵ Pojęcie *boiler room* oznacza działalność polegającą na oferowaniu za pomocą telemarketingu lub przy użyciu Internetu dóbr i usług, które w rzeczywistości nie istnieją lub nie są faktycznie rozprowadzane przez podmiot rzekomo je oferujący (*Zwalczanie przestępczości ...*, 2011).

⁶ *Pump and dump* (pompuj i porzuć) polegający na sztucznym windowaniu cen akcji i sprzedawaniu ich przed gwałtownym spadkiem. Procederem tym kierowali gangsterzy z rodziny Gambino i Colombo w latach dziewięćdziesiątych XX wieku na Wall Street. Powodzenie takiej operacji zależy od współdziałania wszystkich uczestników, niewycofywania za wcześniej swoich udziałów, członkowie mafii zajmowali się zatem wymuszaniem dyscypliny. W kontrolowanych przez mafiosów małych biurach maklerskich dochodziło do terroryzowania maklerów, aby nie sprzedawali akcji mimo zleceń od klientów. Tego typu biznes obliczony był na szybki, jednorazowy zysk. W operacjach giełdowych o dłuższym horyzoncie czasu specjalizowali się wykwalifikowani imigranci z dawnego ZSRR (Zalewski, 2011).

⁷ Przykład Leeson, który doprowadził bank Barings do upadku przyczynił się do powstania wśród menedżerów wysokiego szczebla dyskusji na temat zwiększenia wewnętrznej kontroli w bankach, co w konsekwencji przełożyło się na zmianę systemu wewnętrznej kontroli w niektórych instytucjach finansowych – tego typu zmiana miała miejsce w Société Générale (Gregory, 2014, s. 49).

Maklerzy i *Capital City*. Machinacje na kontach banku ukazane zostały również w obrazie z 1981 roku *Prolongata*.

Bardzo często na rynkach finansowych dochodzi do manipulacji cenami instrumentów finansowych. Zgodnie z procedurami obowiązującymi w wielu krajach sztuczne zawyżanie lub zaniżanie ceny instrumentu finansowego jest przestępstwem. Proceder ten został przedstawiony między innymi w filmach *The bet*. Specyficznym rodzajem manipulacji na giełdach jest tak zwany korner rynku. Dzięki tego typu postępowaniu na rynku miedzi, bohater filmu *The wolf of Wall Street* po krótkoterminowym wzroście cen surowca mógł sprzedać na krótko znaczne pakiety akcji uzyskując w ten sposób wysoką stopę zwrotu. Cenami na rynku giełdowym steruje również bohater filmu *Dobry rok*, chociaż jego operacje mieszczą się jeszcze w granicach prawa. W tym samym obrazie ukazane zostały inwestorom tajniki krótkiej sprzedaży.

Jeszcze innym przestępstwem popełnianym przez pracowników biur maklerskich czy też banków inwestycyjnych jest wypłacanie środków finansowych z kont klientów w celu realizacji własnych celów. W filmie *Hazardzista*, niepozorny pracownik kanadyjskiego banku (Canadian Imperial Bank of Commerce) dokonuje defraudacji na kwotę 10 milionów dolarów, a uzyskane za pomocą przestępstwa pieniądze trwoni w kasynach Las Vegas. Historia przedstawiona w tym filmie oparta została na faktach.

W wielu filmach ukazany jest obraz parkietu banku inwestycyjnego lub biura maklerskiego jako bijącego serca banku inwestycyjnego. Inwestorzy analizując sceny z poszczególnych filmów mają możliwość śledzenia rozwiązań stosowanych w różnych instytucjach finansowych – w poszczególnych bankach czy biurach maklerskich można zauważyć nieco inną formę organizacji parkietu. Ponadto obserwacja filmów poświęconych tematyce finansowej pozwala widzowi na analizę zmian zachodzących na parkietach wraz z upływem czasu. Obraz *trading floor* został zaprezentowany na przykładzie produkcji brytyjskich takich jak: *Maklerzy* i *Capital City*, czy też amerykańskich: *Prolongata*, *Żywe srebro*, *Fajerwerki próżności*, *9 i 1/2 tygodnia*, *Wall Street*, *Wall Street. Pieniądz nie śpi*, *Ryzyko*, *Sierpień*, *W pogoni za szczęściem*, *Wilk z Wall Street*, kanadyjskich: *Assault on Wall Street*, australijskich: *The bet*. Z kolei obraz parkietu giełdowego na rynku towarów, a właściwie na rynku mrożonego soku pomarańczowego został ukazany w filmie *Nieoczekiwana zmiana miejsc*, a na rynku opcji w filmie *Żywe srebro*. W obu obrazach dominuje handle typu *open – outcry* będący poprzednikiem handlu elektronicznego. Praca analityka fundamentalnego oraz specjalistów od innowacji na rynkach finansowych została zaprezentowana w *Capital City* głównie w postaciach Maxa Lubina i Wendy Foley.

Ten pierwszy jest specjalistą od różnego rodzaju swapów, które na początku lat dwięćdziesiątych XX wieku uchodziły za innowacje finansowe. Ponadto, specjalizuje się w organizacji specyficznych przedsięwzięć, jak inwestycje społecznie odpowiedzialne, inwestycje proekologiczne czy też inwestycje na rynku sztuki. W serialu *Capital City* dobrze oddany został wpływ zmniejszenia ekspozycji dealerskich na podejmowane przez dealerów działania na rynku pierwotnym i wtórnym przy uwzględnieniu polityki inwestycyjnej banku. W tym samym serialu (w odcinku 2) zaprezentowane zostały elementy rynku towarów i wpływu pogody oraz nasłonecznienia na wielkości zbiorów w USA, a w konsekwencji na ceny poszczególnych artykułów rolnych notowanych na giełdach.

Proces podejmowania decyzji inwestycyjnej za pomocą analizy fundamentalnej oraz wybór inwestycji na podstawie napływających informacji z otoczenia spółek stanowi kanwę komedii *Giełda za kratami*. Główny bohater, Herbie Altman, niesłusznie skazany za wykorzystanie informacji poufnych, tworzy w więzieniu fundusz inwestycyjny CON INC, podejmujący decyzje inwestycyjne głównie w oparciu o analizę fundamentalną. Wpływ bieżącej informacji na rynek finansowy ukazany został także w filmie *Gra*, kiedy to prowadzący telewizyjny serwis wiadomości giełdowych komentował zachowanie znanego inwestora Nicholasa van Ortona. Zachowanie van Ortona miało determinować reakcję giełdy i rynku walutowego. Porwanie jednego z pociągów metra w Nowym Jorku ukazane w filmie *Metro strachu*, ma przynieść przeprowadzającemu ten proceder maklerowi – Ryderowi, zyski po spadku cen akcji na Wall Street. Spadek cen akcji ma mieć miejsce po podaniu do publicznej wiadomości informacji o porwaniu pociągu w metrze. Z kolei planowanie krachu na rynkach finansowych (tak zwanego finansowego ataku terrorystycznego) za pomocą odpowiednio spreparowanego algorytmu stanowi kanwę obrazu *Teoria chaosu*. Na uwagę zasługuje ogrom wysiłków przedsięwziętych przez organizatorów ataku terrorystycznego w celu zapewnienia właściwej synchronizacji ataku na rynkach w poszczególnych krajach.

Wiele filmów poświęca uwagę procesowi *intraday trading* - dla wielu inwestorów indywidualnych i instytucjonalnych ten sposób inwestowania ma szczególnie znacznie. Przebieg transakcji w tym systemie ukazany został między innymi w obrazach *Nieoczekiwana zmiana miejsc*, *Giełda za kratami* i *Żywe srebro* – we wszystkich tych filmach zaprezentowane zostały krótkoterminowe strategie inwestycyjne wykorzystywane przez inwestorów profesjonalnych.

Wśród wielu obrazów poświęconych tematyce inwestowania na rynkach finansowych, niektóre z nich koncentrują się na zastosowaniu niekonwencjonalnych lub też mało znanych metod inwestowania na rynkach finansowych. W serialu *Capital City*, w jednym z odcinków ukazane jest inwestowanie za pomocą teorii chaosu,

która początkowo przynosi wysokie stopy zwrotu. Pod wpływem obliczeń prowadzonych przez matematyka – profesora Harvardu, przebywającego na konferencji w Wielkiej Brytanii i goszczącego o Hudsona Talbota, Chas Ewell nabywa belgijskie papiery wartościowe. Bezpośrednim powodem ich kupna był sygnał płynący z komputerowego obrazu atraktora Lorenza, który „...kręci się i analizuje dobre i złe akcje...”. Po godzinie, pod wpływem ogłoszonego wezwania cena belgijskich papierów podskoczyła o ponad 100%. Jednak w przypadku niektórych instrumentów finansowych zastosowanie teorii chaosu nie było skuteczne. Według profesora z Harvardu zbiór Mandelbrota był niekorzystny dla jednej z obligacji śmieciowych, nabywanych przez Declana McConnachie i Sirkkę Nieminen. Pod wpływem sugestii matematyka Sirkka dokonuje sprzedaży posiadanej pozycji na rzecz Declana. Jak się wkrótce okazuje rację miał Declan, który po wzroście ceny tych obligacji uzyskał bardzo wysoką stopę zwrotu i pochwałę prezesa banku Denysa Hawthorne’a. Poszukiwanie odpowiedniego wzorca, który mógłby być wykorzystany na rynkach finansowych, ma miejsce także w filmie *Pi*, w którym główny bohater koncentruje się na wykorzystaniu ciągu Fibonacciego, powszechnie stosowanego na rynkach finansowych (Fischer, 1996). Uzyskane w ten sposób rozwiązanie ma stanowić część tajnego kodu rządzącego całym światem, a więc i rynkami finansowymi. Handel akcjami wysokiego ryzyka na giełdzie w Hong Kongu został zaprezentowany w filmie *Życie bez zasad*. Z kolei w filmie *Krach* widzowie mają możliwość śledzenia strategii inwestycyjnej bazującej na algorytmie prognozującym pogodę na świecie, stworzonym przez bohatera filmu - Erwana Kermora. Wykorzystanie algorytmu przystosowanego do prognozowania szybkich zmian pogody, prowadzi w konsekwencji do działań spekulacyjnych na rynkach finansowych. Kolejne sukcesy odnoszone przez fundusz inwestycyjny zatrudniający Erwana Kermora, prowadzą do naśladowania jego transakcji przez inne fundusze inwestycyjne, które chciałyby powtórzyć jego wysoką stopę zwrotu. Film ten doskonale oddaje problem relacji pojawiających się między zarządzającym funduszem a głównymi akcjonariuszami. Poszukiwanie algorytmu prognozującego zmiany cen akcji na rynkach finansowych stało się tematem przewodnim filmu *The bank*. Zadaniem bohatera jest stworzenie algorytmu matematycznego, który ma bezbłędnie prognozować zmiany cen akcji i również przewidzieć załamanie się cen instrumentów na rynkach finansowych.

Na szczególną uwagę zasługuje film *Ojciec chrestny* oraz wynikające z niego reguły stosowane przez inwestorów giełdowych. Jednym z najbardziej znanych powiedzeń tego filmu jest „oferta nie do odrzucenia”⁸. Wniosek, jaki płynie z tej sceny

---

⁸ Don Corleone (grany przez Marloną Brando) prosi producenta filmowego J. Woltza, aby aktor Johny Fontane otrzymał główną rolę w filmie *New Word War II*. Prośbę Dona przekazuje jego doradca strategiczny zwany z włoskiego *consigliere* - Tom Hagen. Tom swoją prośbę nazywa "przysługą". Dumny

oraz kolejnej, w której Walz znajduje obciętą głowę swojego cennego konia w łóżku jest następujący: gdy Don prosi o przysługę, lepiej przyjąć od razu pierwszą ofertę. Na giełdzie zasada ta ma szerokie zastosowanie. Może być rozumiana między innymi w sposób następujący (Penn, 2006). Jeśli z analizy technicznej napływają do inwestorów ewidentne sygnały płynących z analizy technicznej w postaci między innymi przełamania poziomów oporu lub wsparcia, wybicia z okresu konsolidacji - zwłaszcza dotyczy to sygnałów potwierdzonych wzrostem wolumenu obrotów - zachowanie giełdy jest stosunkowo proste do przewidzenia - obserwujemy wyraźny trend wzrostowy lub spadkowy trwający przez pewien okres. Jako przykład można podać silne trendy wzrostowe na GPW w okresie Internetmii (1999-2000) lub hossę z okresu 2003-2007. Ważną rzeczą jest to, że zachętę tego typu pochodzących od rynku do inwestowania inwestorzy nie powinni odrzucać, ale dokonać transakcji w nadziei na zysk. Z punktu widzenia strategii inwestycyjnych i finansów behawioralnych, nieskorzystanie z oferty stwarzanej przez rynek jest w takim przypadku dużym błędem. We wszystkich przypadkach inwestowania na giełdzie główna idea pozostaje zawsze taka sama. To rynek stwarza inwestorom okazję i jednocześnie jest sędzią ich poczynań. Rynek w tym sensie jest właśnie Donem. A kiedy Don czyni propozycję, inwestorzy powinni ją przyjąć - otworzyć określoną pozycję. Z kolei w trzeciej części *Ojca chrestnego* widz jest świadkiem toczących się negocjacji przy przejściu międzynarodowego koncernu Immobiliare. Pierwotna zgoda Papieża na przyjęcie Ojca chrestnego do zaszczytnego grona akcjonariuszy, ostatecznie została cofnięta. Wejście Ojca chrestnego do składu akcjonariuszy ma na celu ukrycie straty 170 milionów dolarów, jak stała się udziałem komitetu inwestycyjnego, którym kieruje arcybiskup Gilday.

Warto też odnotować związki bankowości inwestycyjnej ze światem sztuki. Jako przykład podajmy bohatera filmu *Wall Street* Gordona Gekko, który był jednym z najbardziej znanych kolekcjonerów sztuki w USA w latach osiemdziesiątych XX wieku. Sztuka w tym filmie pełni ważną rolę – również Budd urządzając swój nowy apartament dokonuje zakupu modnych obrazów prosząc o pomoc Darien Taylor. Ta ostatnia sprzedaje dzieła sztuki bogatym Amerykanom przysłanym jej przez Gordona Gekko. Z kolei w filmie *Capital City* sztuka pojawia się w dwu miejscach. Po raz pierwszy (docinek 4), kiedy to Gabriel opakuje klify w Dover w spadochronowy jedwab. W odcinku 12, poświęconym budowie statku w polskiej stoczni w zamian za redukcję polskiego zadłużenia zagranicznego, Max Lubin nabywa w jednej z galerii na Starym Mieście w Warszawie obraz jednego ze znanych puentylistów za około 1600 funtów, podczas gdy ceny jego obrazów osiągają na aukcjach

---

J. Waltz odrzuca prośbę, bo jak tłumaczy: wcześniej J. Fontane "ukradł" mu jego najcenniejszy talent - jakąś wschodzącą gwiazdeczkę w branży filmowej.

na Zachodzie poziom kilkunastu tysięcy funtów. Jednak po powrocie do Londynu Sirkka Nieminen, która z wykształcenia jest historykiem sztuki⁹, wyjaśnia Maxowi, że obraz został namalowany przez siostrę malarza – „...równie dobrą artystkę”.

Bohater filmu *Dobry rok*, dziedzicząc winnicę w Prowansji we Francji, ostatecznie z bardzo nerwowego miejsca, jakim niewątpliwie jest londyńskie City, przenosi się do innego segmentu inwestycji alternatywnych – rynku win inwestycyjnych – sam zaczyna prowadzić uprawę winogron i produkcję win. Z kolei cenna moneta z wrytym wizerunkiem bawołu, staje się w filmie *American Buffalo* przedmiotem intrygi, jaką knują Don i Teach. Teach nieświadomy wartości tej monety sprzedał ją wcześniej za bezcen przypadkowemu kolekcjonerowi, który odwiedził jego sklep. Obecnie chciałby ją odzyskać wraz z całą kolekcją, nawet kosztem dokonania włamania do domu kolekcjonera. Rynekowi diamentów, a właściwie drodze, jaką przebywa diament zanim trafi do sklepu jubilerskiego w Europie, jest poświęcony między innymi film *Krwawy diament*.

W obrazie *Dziewiąte wrota* ukazany jest świat bibliofilów, którzy gotowi są posunąć się nawet do morderstwa w celu zdobycia upragnionej książki. W tym filmie, pożądana książka pełni również określoną rolę religijną, ale nie zmienia to faktu, że w celu zdobycia wszystkich rycin z trzech egzemplarzy *Księgi dziewięciu wrót Królestwa Cieni*, Boris Balkan morduje kolejne osoby, które nie chcą mu sprzedać upragnionej pozycji. Na uwagę zasługuje sam początek filmu, kiedy Dean Corso szacując wartość zbiorów biblioteki sparaliżowanego i stojącego nad grobem bibliofila, okazjnie nabywa białego kruk. Rodzina bibliofila jest gotowa sprzedać całą bibliotekę, aby jak najszybciej cieszyć się pokazną sumą pieniędzy. Obraz ten doskonale uzmysławia fakt, że przedmioty kolekcjonerskie najczęściej pojawiają się na rynku wtedy, gdy mamy do czynienia: ze śmiercią kolekcjonera, popadnięciem w długi ich właściciela czy też rozwodem pary, będącej właścicielem kolekcji.

W filmach poświęconych tematyce finansowej występują również wątki zaliczane do grupy finansów behawioralnych. Bardzo często uwidaczniają się one zarówno w czasie gry na rynkach finansowych jak i w czasie gry w kasynie. W filmie *Hazardzista*, głównego bohatera cechuje opisana w finansach behawioralnych nadmierna pewność siebie podczas dokonywania zakładów w czasie gry w Black Jacka (Szyszka, 2007, s. 49-52). Doskonałym studium technik socjologicznych stosowanych przy posługiwaniu się czekami jest obraz *Złap mnie jeśli potrafisz*. Z kolei naśladowanie poczynań dużego banku inwestycyjnego przez innych inwestorów, określane jako wiara w trend oraz zachowania stadne zostało pokazane w obrazie *Dobry*

⁹ Warto odnotować fakt, że wiele osób występujących w tym serialu i pełniących role dealerów, nie jest z wykształcenia ekonomistami czy finansistami, co może stanowić pewne zaskoczenie dla widzów.

rok (Szyszka, 2009, s. 99-102 i 87-89). Ustalanie awersji do ryzyka funduszu inwestycyjnego przed nabyciem jednostek uczestnictwa stanowi przedmiot jednej ze scen w obrazie *Imperium*. Strategie inwestycyjne wykorzystywane przez graczy w pokera, Black Jacka i ruletkę, a także stosowane przez nich techniki opracowania strategii inwestycyjnej przeciwnika są zbliżone do tych, stosowanych przez graczy giełdowych. Przykłady tego typu zachowań zostały przedstawione w filmach *Hazardziści*, *Cincinnati Kid* oraz *21*. W kluczowej scenie problematykę odejścia od stołu we właściwym momencie (na rynku finansowym powiedzielibyśmy o zaniechaniu przeprowadzania kolejnej inwestycji po wystąpieniu tzw. prawa serii) porusza film *Kasyno*. W jednej ze scen, po zainkasowaniu dużej wygranej Nicki Santoro, nie potrafi pogodzić się przegraną i stara się odegrać, aby w końcu przegrać wszystkie pieniądze. Według jednej z postaci tego filmu, gracze powinni odejść od stołu w momencie, w którym szczęście przestaje im sprzyjać. Traktowanie środków finansowych wygranych w kasynie (lub pochodzących z zysków na rynkach finansowych), w literaturze finansów behawioralnych określanie jest „grą na koszt kasyna” lub „grą na koszt firmy” (Nofsinger, 2006, s. 80-81).

Ciekawy podział inwestorów giełdowych wprowadza w filmie *Wall Street*, Lue Mannheim na „szybkich graczy”, których pełno w czasie hossy i „stałych graczy”, jacy przetrwają każdą bessę. Podział ten przypomina znane z finansów behawioralnych twierdzenie, które mówi, że najlepiej swoją psychikę poznają inwestorzy nie w czasie hossy, ale właśnie w czasie bessy na rynku kapitałowym.

W literaturze poświęconej finansom behawioralnych wprowadza się pojęcie „regresji do średniej” lub też „prawo serii” (Szyszka, 2009, s. 51-54). Z kolei w grach hazardowych jednym z podnoszonych wątków jest szczęście graczy. W filmie *Cooler* jedno z kasyn w Las Vegas zatrudnia Berniego Lootza, osobę która ma niesamowitego pecha w życiu, a której zadaniem jest przenosić ten pech na innych. Gdziekolwiek w kasynie pojawia się Bernie, wszędzie tam gracze tracą. W przypadku zagrożenia w postaci dużej wygranej, na którymś ze stołów jest on tak kierowany. Problem wiecznych pechowców na rynkach finansowych poruszony jest również w literaturze finansów behawioralnych, a ponadto niektórzy autorzy porównują grę na giełdzie do gry w ruletkę w kasynie (Kostolany, 1991, s. 165-168). Problem wiecznych pechowców, czyli osób które zawsze przegrywają w grach na przykład w ruletkę lub kości czy też obstawiając na wyścigach, został również przedstawiony w filmie *Prawo Bronxu*, w którym Jojo, zwany z racji swej tuszy Wielorybem (*Whale*) przynosił pecha innym graczom. W scenie gry w kości, Sony każe go wyprowadzić do toalety podczas rzutów kośćmi wykonywanymi przez Calogero. Podobnie na wyścigach konnych – kiedy ludzie należący do grupy Sonniego dowiadują

się jakiego konia obstawił Jojo, ze złością drą swoje zakłady i wychodzą przez zakończeniem gonitwy. Okazało się, że Jojo obstawił tego samego konia co oni. Było zatem oczywistym, że nie mogli tej gonitwy wygrać.

Problem tak zwanego „szklanego sufitu”¹⁰ oraz zawierania transakcji o wysokiej wartości jedynie między mężczyznami na rynkach finansowych USA znalazł swoje odbicie w takich filmach jak *9 i 1/2 tygodnia* oraz *Partner*. W pierwszym z nich bohaterka Elizabeth przebiera się za mężczyznę aby poczuć się jako jeden z gentelmanów na Wall Street¹¹. Ponadto w czasie lunchu, jaki spożywa z Johnem w jednej z restauracji na Wall Street, widoczni są sami mężczyźni. Z kolei w filmie *Partner*, Laurel Ayres wciela się w fikcyjnego współnika Roberta Cuttyego, aby móc przeprowadzić określone transakcje na giełdzie nowojorskiej. Świat finansjery zostaje nazwany „męskim światem” w filmie *Capital City*. Również w filmie *Fajerwerki próżności* został on zaprezentowany jako świat zdominowany przez mężczyzn (Lewis, 2001).

3. Przykład szczegółowej analizy filmu *Cudze pieniądze*

Zaprezentowane powyżej filmy fabularne mogą być wykorzystane w procesie nauki następujących przedmiotów na studiach ekonomicznych: rynki finansowe, rynek kapitałowy, bankowość inwestycyjna, analiza techniczna i fundamentalna. Poniżej zaprezentowano przykład szerszego omówienia elementów ekonomicznych w filmie *Cudze pieniądze*.

W obrazie *Cudze pieniądze*¹² widzowie mają możliwość uczestniczenia w lekcji szybkiej wyceny aktywów, a tym samym wartości firmy, jaką udzielił główny bohater – Lawrence Garfield – zarządowi przejmowanej spółki New England Wire and Cable Co. Szacuje on wyposażenie firmy na 120 milionów dolarów, które na skupie złomu będzie warte 30-35 milionów dolarów. Garfield kierując się metodą ostrożnościową, znaną z wykładów rachunkowości, przyjmuje 30 milionów dolarów.

---

¹⁰ Szklany sufit – niewidzialna bariera utrudniająca kobietom (ale także mniejszościom narodowym, etnicznym, seksualnym, wyznaniowym lub również osobom niepełnosprawnym) dojście do wysokich pozycji w biznesie czy polityce (Kupczyk, 2009, s. 22 i 195).

¹¹ Sam dobór głównych bohaterów w tym filmie wskazuje, że chodzi o obrazek grup społecznych będących produktem epoki, czyli końca rządów prezydenta Reagana, w czasie którego dominowało powierchowne pożądanie symboli sukcesu, dobrobytu, władzy i satysfakcji (D’Agostini, 2011, s. 447).

¹² *Cudze pieniądze (Other people’s money)*, reż. Norman Jewison, Warner Bros 1991. W 2001 roku Telewizja Polska zrealizowała spektakl telewizyjny pod tytułem *Pieniądze innych ludzi* w reż. Macieja Englerta, bazujący na scenariuszu Jerry’ego Sterna pod tytułem *Rother people’s money*.

W tym momencie wykładowca, powinien przedyskutować ze studentami na czym polega metoda ostrożnościowa.

Wyceniana w filmie firma posiada 110 akrów ziemi, których wartość jako pastwiska jest równa co najmniej 10 milionów dolarów. Ponadto spółka jest właścicielem innych firm: wodnokanalizacyjnej, elektrycznej i produkującej kleje, których łączna wartość wynosi 60 milionów dolarów. Uwzględniając do tego 25 milionów dolarów kapitału obrotowego, z czego 10 milionów dolarów w gotówce, Lawrence uzyskuje 125 milionów dolarów jako wartość firmy New England Wire and Cable Co, aby następnie zaokrąglić ją do 100 milionów dolarów. Po raz kolejny prezentuje od podejście ostrożnościowe. Poruszony w filmie temat kapitału obrotowego stanowi doskonały pretekst do przypomnienia definicji tej kategorii ekonomicznej, a także wymienienia składników zaliczanych w rachunkowości do aktywów obrotowych.

Jedyną złą wiadomością, jest to, że oddział kabli i drutów przynosi straty, a inne wydziały firmy muszą go wspierać. Firma New England Wire and Cable Co. nie posiada żadnych długów (to właśnie brak długów czyni tę firmę tak atrakcyjną jako kandydatkę do przejęcia), nie uczestniczy w żadnych procesach sądowych i szczyli się dbałością o ochronę środowiska. W pełni reguluje zobowiązania emerytalne swoich pracowników. Tak więc dla Lawrence'a Garfielda 100 milionów dolarów, jakie warta jest ta firma (przy bardzo konserwatywnym sposobie kalkulacji wartości) i 4 miliony dolarów wyemitowanych akcji, daje wartość jednej akcji równą 25 dolarów. W tym miejscu, w pracy ze studentami istnieje możliwość poddania szerszej dyskusji dwu elementów. Sposobu przeprowadzonej przez Lawrence'a wyceny oraz problemu posiadania przez firmę produkcyjną długu, kosztu tego długu oraz możliwości korzystania przez firmę z tarczy podatkowej. Ponadto istnieje możliwość zadania sobie pytania o wycenę firmy bez długu oraz wycenę podobnej firmy, jednak obciążonej długiem, ze wskazaniem wzoru Hamady na podanie zależności między współczynnikiem beta firmy bez długu i współczynnikiem beta firmy z długiem. Z uwagi na fakt, iż Lawrence dokonuje wyceny firmy metodą likwidacyjną, wykładowca powinien wspólnie ze studentami podać podstawowe założenie tej metody, a także wskazać na jej wady i zalety.

Wracając do filmu, trzy tygodnie przed wizytą Lawrence'a w siedzibie firmy, jej akcje kosztowały 10 dolarów, a obecnie 14 dolarów z uwagi na fakt, iż skupuje je Garfield. Strategia reprezentowana przez Lawrence'a na rynku fuzji i przejęć to nic innego jak nabycie akcji firmy po niskiej cenie na giełdzie, aby następnie doprowadzić ją do likwidacji. W pełni uzasadnione staje się wybranie likwidacyjnej metody szacowania aktywów przez Garfielda. Jeśli nabędzie on duży pakiet akcji na giełdzie po cenie niższej niż 25 dolarów, pozwalający mu na zamknięcie i zlikwidowanie

firmy, uzyska on dodatnią stopę zwrotu. Nie dziwi zatem przydomek jaki nosi Garfield: „Larry likwidator”.

Lawrence żąda aby firma pozbyła się przynoszącego straty oddziału kabli i drutów. Z kolei właściciel firmy Coles stoi na stanowisku, że skoro jego ojciec założył firmę 81 lat temu, a on sam przejął ją 28 lat temu i kontroluje, nikt nie jest w stanie jej przejąć, a tym bardziej zlikwidować. Ostatecznie Lawrence decyduje się na wypełnienie formularza 13D w Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, który pozwoli mu skupować akcje firmy New England Wire and Cable Co. W momencie wypełniania formularza dysponuje on pakietem 12% akcji. W tym momencie warto zwrócić uwagę studentom na podejście Coles'a do problemu zarządzania firmą. Nie akceptuje on bowiem żadnych zmian, ignorując zmiany w otaczającym go świecie, a ponadto na obowiązki informacyjne, jakie muszą wypełniać akcjonariusze przy przekroczeniu określonych progów głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy.

Kate Sullivan, prawniczka firmy New England Wire and Cable Co. jako strategię obrony proponuje przeniesienie siedziby firmy z Rhode Island¹³ do stanu Delaware, w którym obowiązuje silne prawo antyprzejęciowe. Jest to jeden z prostszych sposobów obrony przed wrogim przejęciem – często stosowany w krajach federacyjnych. Główny akcjonariusz firmy New England Wire and Cable Co., Andrew Jorgenson przeprowadza kalkulację głosów, jakimi może dysponować w trakcie walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Sam posiada 20% akcji firmy, rada nadzorcza – 5% i pracownicy - 5%, co łącznie daje 30% głosów. Rozważane jest również inne rozwiązanie problemu wrogiego przejęcia, a mianowicie zakup przez Jorgensona akcji, które na giełdzie nabył Lawrence. Zakup akcji przez Jorgensona miałby się odbyć po wyższej cenie niż cena zakupu akcji Lawrence'a. Jest to znany w literaturze przedmiotu rynek fuzji i przejęć proceder zwany *green mail*. Sposób przeprowadzenia *green mail* na rynkach finansowych powinien zostać omówiony ze studentami w trakcie zajęć.

W filmie obie strony wynegocjowały 2 tygodniową przerwę w procesie wrogiego przejęcia. Jednak ani jedna, ani druga nie zamierza przestrzegać tej ugody. Garfield jako firma PIL Holding (nazwa firmy pochodzi od skrótu Pieniądze Innych Ludzi) zamiera ogłosić wezwanie na zakup akcji New England Wire and Cable Co. po 20 dolarów za akcję. Z kolei Kate radzi szefowi New England Wire and Cable Co., aby rada nadzorcza skupowała akcje. Przedstawia ona następujące rozumowanie: jedna akcja nabyta przez radę nadzorczą, to jedna akcja wydartą Lawrence'owi. Ponadto proponuje ona aby Andrew Jorgensen napisał list do akcjonariuszy, w którym przedstawi biznes firmy w różowych barwach i zakreśli świetlane perspektywy

---

¹³ Rhode Island – jeden ze stanów Nowej Anglii, położony w północno-wschodniej części USA na wybrzeżu Oceanu Atlantyckiego.

na przyszłość. Z uwagi na fakt iż Garfield nie ujawnił w formularzu 13D, że wcześniej otrzymał on już zakaz zakupu akcji innej spółki, wydany przez Komisję Papierów Wartościowych i Giełda, powoduje opublikowanie przez nadzorcę rynku kapitałowego Czasowego Wstrzymania Zlecenia Zakupu. Propozycje Kate stanowią jeden z najbardziej popularnych sposobów obrony firmy przed wrogiem przejęciem, na co warto zwrócić uwagę studentom.

W dalszej części filmu jesteśmy świadkami negocjowania ceny zakupu akcji New England Wire and Cable Co. Kate oferuje odkupienie akcji Garfielda po 18 dolarów, ale on żąda co najmniej 25 dolarów, argumentując, że kiedyś ich cena osiągnęła nawet poziom 60 dolarów za sztukę. W pewnym momencie Garfield składa ofertę, aby za swój pakiet akcji mógł otrzymać oddział produkujący kable i druty. Ostatecznie negocjacje kończą się poddaniem pod głosowanie na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy wariantu rozwoju firmy w przyszłości. Taki sposób postawienia problemu jest znany w literaturze przedmiotu jako *proxy fight*. W czasie walnego zgromadzenia akcjonariuszy będą oni wybierali jeden z dwu zarządów firmy. Pierwszy zarząd – obecny, który będzie kontynuował dotychczasową politykę firmy i drugi, złożony z kandydatów Garfielda, który po ewentualnym uzyskaniu większości w trakcie głosowania, doprowadzi do zamknięcia oddziału kabli i drutów. Przed walnym zgromadzeniem akcjonariuszy Kate i Lawrence zawierają układ, że jeśli w trakcie głosowania na walnym zgromadzeniu wygra Lawrence, wtedy dotychczasowi akcjonariusze odsprzedadzą mu akcje po 20 dolarów, a jeśli przegra – wtedy on sprzeda wszystkie posiadane akcje po 15 dolarów. Nawet pozbywając się ich po 15 dolarów za sztukę, zarobi na tym kilka milionów dolarów.

Warto też odnotować porozumienie jakie w samochodzie zawarł Bill Coles z Garfieldem przed walnym zgromadzeniem akcjonariuszy. Coles dysponując pakietem 100 tysięcy akcji firmy New England Wire and Cable Co., zaproponował sprzedaż praw do głosu z tych akcji w trakcie głosowania na walnym zgromadzeniu. Ostatecznie strony ustaliły, że Garfield skorzysta z prawa głosu z tych akcji i jeśli wygra głosowanie różnicą większą niż 100 tysięcy głosów, zapłaci Colesowi pół miliona dolarów. Jeśli zaś wygra głosowanie różnicą mniejszą niż 100 tysięcy głosów, co oznaczać będzie, że akcje Colesa miały decydujące znaczenie, wtedy Bill otrzyma 1 milion dolarów.

W trakcie walnego zgromadzenia akcjonariuszy Garfield stara się wytłumaczyć osobom zgromadzonym na sali, że produkty oddziału kabli i drutów nie mają szans we współczesnym świecie, stawiającym na połączenia światłowodowe. Ostateczny wynik głosowania w trakcie WZA to 1 741 416 głosów za dotychczasowym zarządem i 2 219 901 głosów na zarządem wskazanym przez Garfielda, przy 176 111 głosach wstrzymujących się. Tak więc wynik głosowania oznacza, że oddział kabli

i drutów zostanie zamknięty, a wynagrodzenie Colesa z tytułu sprzedaży prawa głosów z posiadanego przez niego pakietu akcji będzie równe pół miliona dolarów. W tym miejscu wykładowca może poruszyć temat przeprowadzania walnych zgromadzeń w polskich spółkach akcyjnych, problematykę porządku obrad walnego zgromadzenia oraz liczby wymaganych głosów, koniecznych do podjęcia różnego rodzaju uchwał.

Warto też zwrócić uwagę studentom na fakt, że nie dla wszystkich branż, ich czas świetności minął – w takim bowiem świetle przedstawiał produkcję kabli i drutów Garfield. Po upływie pewnego czasu, okazuje się, że japońska firma Mitsushimi chce podpisać z fabryką New England Wire & Cable Co. kontrakt przebranżawiając ją na wytwarzanie poduszek powietrznych, w produkcji których wykorzystuje się stal nierdzewną. Kate proponuje Garfieldowi odkupienie akcji po 28 dolarów za akcję, unowocześnienie i przystosowanie fabryki do produkcji poduszek powietrznych. Powraca problem negocjacji ceny odkupywanych od Garfielda akcji.

W nakręconym w 1991 roku filmie warto zwrócić uwagę na echa fali fuzji i przejęć, jaka przetoczyła się przez Stany Zjednoczone w latach osiemdziesiątych XX wieku. W okresie tym dominowały przejęcia wykorzystujące efekt dźwigni finansowej (*leverage buyout* - MBO). Bardzo często w tym celu stosowane były obligacje śmieciowe (*junk bonds*) – obligacje korporacyjne emitowane przez firmy o niskim ratingu wypłacające obligatariuszom bardzo wysokie kupony w porównaniu do obligacji innych przedsiębiorstw i obligacji skarbowych. Liderem plasowania tego typu obligacji a latach osiemdziesiątych XX wieku był bank inwestycyjny Drexel, Burnham, Lambert, na czele którego stał Michael Milken. W filmie dowiadujemy się, że Milken¹⁴ siedzi w więzieniu, a Drexel padł. Są to doskonale przykłady, które wykładowcy mogą wykorzystać w trakcie omawiania historii bankowości inwestycyjnej.

Kolejnym problem ukazany w filmie jest dominacja firm japońskich i dokonywane przez nie przejęcia na rynku fuzji i przejęć pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku. Garfield wyznaje, iż w wolnych chwilach jego pracownicy uczą się języka japońskiego. Notabene, on i Kate dobrze mówią po japońsku, o czym możemy się przekonać w trakcie sceny w japońskiej restauracji. Garfield jest na tyle przebiegły, że prosi japońską kelnerkę o podanie widelca, udając w ten sposób, że jedzenie sushi jest dla niego nowym doświadczeniem. Po wyjściu Kate z restauracji, nie dość, że Garfield dobrze posługuje się pałeczkami, to w dodatku prowadzi płynną konwersację z kelnerką w języku japońskim. Taki sposób postępowania bohatera filmu

---

¹⁴ Michael Milken to znany amerykański finansista, który odegrał znaczącą rolę w rozwoju rynku obligacji wysokiego ryzyka (tak zwanych obligacji śmieciowych – *junk bonds*), w związku z czym uzyskał przydomek "Junk Bond King" ("Król Śmieciowych Obligacji").

jest często stosowany na rynkach finansowych, gdzie chodzi między innymi o to aby przeciwnik w negocjacjach lub nasz kontrahent, nie znał całej prawdy o nas samych, naszych planach czy umiejętnościach.

Podsumowanie

W artykule zamieszona została analiza przypadków wykorzystania elementów rynku finansowego w zagranicznych filmach fabularnych. Tematyka finansowa poruszona w światowej kinematografii jest stosunkowo bogata i stanowi reakcję kultury na procesy zachodzące w ekonomii. Jednakże niektóre z omawianych filmów nie odwołują się do znanych z historii rynków finansowych faktów. Dlatego też w trakcie omawiania ze studentami poszczególnych produkcji, istotnego znaczenia nabiera zwrócenie uwagi na fakt czy to wydarzenia na rynkach finansowych zostały wykorzystane w omawianym obrazie, czy też może jest to jedynie fikcja przeniesiona na ekran. W ten sposób wykładowcy mogą pokazać związki zachodzące między światem finansów a sztuką i *vice versa*. Jak to zostało wykazane w rozdziale drugim, w zaprezentowanych filmach dominuje jednak przeniesienie określonych wydarzeń historycznych lub też opisanych w literaturze przedmiotu do świata sztuki. Fakt ten pozwala na sformułowanie twierdzenia, że między światem finansów a światem sztuki zachodzą bardzo ściśle zależności. Wzajemnie bowiem oddziałują one na siebie. A zatem, wydarzenia ekonomiczne znajdują swoje odzwierciedlenie w jednej z gałęzi sztuki, jaką jest film. W niektórych przypadkach to właśnie wydarzenia ekonomiczne stały się gotowym scenariuszem dla filmu fabularnego, jak między innymi upadek banku Barings (*Spekulant*) czy też historia Jordana Belforta (*Wilk z Wall Street*). Kiedy indziej ważne wydarzenia ekonomiczne stanowiły tło wielu filmów jak chociażby *Pan Verdoux* (Wielki Kryzys) czy też *August* (hossa na rynku spółek nowej technologii w latach 1999/2000). Wiele scen w analizowanych filmach odnosi się do strategii stosowanych przez korporacje na rynku fuzji i przejęć (*W sieci*, *Pracująca dziewczyna*, *Pretty woman*), czy też do określonych zachowań inwestorów, opisanych przez teorię finansów behawioralnych (*Imperium*, *Dobry rok*, *Cooler*). W analogiczny sposób można jeszcze wskazywać zależności między światem finansów i filmem, co dowodzi tezy postawionej we wstępie, że wybrane filmy fabularne mogą być skutecznie wykorzystywane w nauczaniu przedmiotów z szeroko rozumianej problematyki rynków finansowych, na uczelniach wyższych.

Aktualnie można wskazać wiele książek czy też zagadnień świata finansów, które powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w filmach fabularnych, jakie mogą zostać nakręcone w przyszłości. Do takiej kwestii należą między innymi problem

private banking, finansów islamskich, inwestowania społecznie odpowiedzialnego czy też może wręcz przeciwnie tak zwanych „grzesznych finansów”¹⁵.

Literatura

1. AT trader, <http://at-trader.blogspot.com/2013/11/filmy-o-gieldzie-ktore-warto-obejrzec.html> [11.01.2015]
2. Bay D., Felton S. (2012), *Using popular films as a teaching resource in accounting classes*, American Journal of Business Education 5, s. 159-172
3. Berger J., Pratt C. (1998), *Teaching business communication ethics with controversial films*, Journal of Business Ethics 17, s. 1817-1823
4. Blog Maklerski, <http://maklerblog.pl/15-filmow-o-gieldzie-widziales-wszystkie/> [12.01.2015]
5. Buchanan D., Huczynski A. (2004), *Images of Influence: 12 angry men and thirteen days*, Journal of Management Enquiry 13, s. 312-323
6. CFA Institute, <http://blogs.cfainstitute.org/investor/2013/09/20/20-finance-films-for-entertainment-and-education/> [19.01.2015]
7. Champoux J. (1999), *Film as a teaching resource*, Journal of Management Inquiry 8, s. 240-251.
8. Champoux J. (2004), *Commentary on Film making and research and images of influence*, Journal of Management Inquiry 13, s. 336-340
9. Cybulski M. (2013), *Sleek in wolf's clothing*, Financial Times, 13-14.12.2013
10. D'Agostini P. (2011), *Legendarne filmy*, Wydawnictwo Olesiejuk, Warszawa
11. Dunphy S., Meyer D., Linton S. (2008), *The top ten greatest screen legends and what their definitive roles demonstrate about management and organizational behaviour*, Behaviour & Information Technology 27, s. 183-188
12. Filmweb, <http://filmweb.pl> [12.12.2014-19.01.2015]
13. Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/246ef970-5f43-11e1-9df6-00144feabdc0.html#axzz3PDHHVZRd> [19.01.2015]
14. Fischer R. (1996), *Liczby Fibonacciego na giełdzie*, WIG - Press, Warszawa
15. Gallons J. (1993), *Teaching about reframing with films and videos*, Journal of Management Education 17, s. 127-132
16. Giacalone R., Jurkiewicz C. (2001), *Lights, camera, action: teaching ethical decision making through the cinematic experience*, Teaching Business Ethics 5, s. 79-87
17. Gregory D. (2014), *Unmasking financial psychopaths*, Palgrave Macmillan, New York
18. Investopedia, <http://www.investopedia.com/articles/01/040401.asp> [19.01.2015]
19. Jak grać na giełdzie, <http://www.jakgracnagieldzie.com.pl/moje-top-10-filmow-o-gieldzie> [11.01.2015]

---

¹⁵ Określanych w literaturze przedmiotu jako „Sinful investing” (Investopedia.com, 2015).

20. Kostolany A. (1991), *Psychologia giełdy*, Wydawnictwo Europa, Wrocław
21. Kupczyk T. (2009), *Kobiety w zarządzaniu i czynniki ich sukcesów*, Wyższa Szkoła Handlowa, Wrocław
22. Lewis M. (2001), *Poker klamców. Wspinaczka po runiach Wall Street*, WIG-PRESS, Warszawa
23. Mayer J. (1948), *Sociology of Film: Studies and Documents*. London, Faber and Faber, London
24. Maynard R. (1971), *The celluloid curriculum: How to use movies in the classroom*, Hayden, New York
25. Najlepsze filmy o giełdzie, <http://onlygoodfilms.pl/6-najlepszych-filmow-o-gieldzie-bankach-i-firmach-inwestycyjnych/> [11.01.2015]
26. Nofsinger J. (2006), *Psychologia inwestowania*, Wydawnictwo Helion, Gliwice
27. Penn D. (2006), *The Godfather Rules of Trading*, Technical Analysis of Stock & Commodities 25 s. 38-42
28. Quant Net, <https://www.quantnet.com/threads/list-of-wall-street-themed-movies.9982/> [19.01.2015]
29. Roguski A. (2015), *Kiedy 'Wilk z Księżęcej'?*, Gazeta Giełdy Parkiet, 05-06.01.2015
30. Sałek P. (2012), *Literacki i filmowy niezbędnik inwestora*, Gazeta Giełdy Parkiet, 04-05.08.2012
31. Sexton R., (2007), *Using short movie and television clips in the economics principle class*, Journal of Economic Education, January
32. Siegesmund B. (2002), *The return of greed*, Newsweek, 19.07.2002
33. Szyszka A. (2007), *Wycena papierów wartościowych na rynku kapitałowym w świetle finansów behawioralnych*, Akademia Ekonomiczna, Poznań
34. Szyszka A. (2009), *Finanse behawioralne. Nowe podejście do inwestowania na rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań
35. Zalewski T. (2011), *Odrastające macki*, Polityka 9
36. *Zwalczanie przestępczości finansowej*, Dziennik Gazeta Prawna, Dodatek 12.04.2011

Filmy

1. *21 (21)*, reż. Robert Luketic, Columbia Picture 2008
2. *9 i ½ tygodnia (Nine ½ weeks)*, reż. Adrian Lyne, Producers Sales Organization 1986
3. *American Buffalo (American Buffalo)*, reż. Michael Corrente, Capitol Films 1996
4. *American psycho (American psycho)*, reż. Mary Harron, Muse Production 2000
5. *Arbitraż (Arbitrage)*, reż. Nicholas Jarecki, Green Room Films 2012
6. *Assault on Wall Street (Assault on Wall Street)*, reż. Uwe Boll, 2013
7. *Capital City (Capital City)*, sezon 1 i 2, Euston Films 1989-1990
8. *Chciwość (Margin call)*, reż. Jeffrey Chandor, Benaroya Pictures 2011
9. *Cincinnati Kid (Cincinnati Kid)*, reż. Norman Jewison, Metro Glodwyn Mayer 1965
10. *Cooler (Cooler)*, reż. Wayne Kramer, ContentFilm 2003

11. *Cudze pieniądze (Other people's money)*, reż. Norman Jewison, Warner Bros 1991
12. *Dobry rok (A good year)*, reż. Ridley Scott, Fox 2000 Pictures 2006
13. *Dziewiąte wrota (The ninth gate)*, reż. Roman Polański, Artisan Entertainment 199.
14. *Fajerwerki próżności (The bonfire of the vanities)*, reż. Brian de Palma, Warner Bros 1990
15. *Family man (Family man)*, reż. Brett Ratner, Beacon Communications 2000
16. *Giełda za kratami (Buy and sell)*, reż. Robert Boris, 1987
17. *Gra (The game)*, reż. David Fincher, PolyGram Filmed 1997
18. *Hazardzista (Owning Mahowny)*, reż. Richard Kwietniewski, Alliance Atlantis 2003
19. *Hazardziści (Rounders)*, reż. John Dahl, Miramax Films 1998
20. *Hudsucker proxy (Hudsucker proxy)*, reż. Ethan Coel i Joen Coel, PolyGram Film Entertainment 1994
21. *Imperium (Empire)*, reż. Franc Reyes, 2002
22. *Jestem bogiem (Limitless)*, reż. Neil Burger, Relativity Media 2011
23. *Kasyno (Casino)*, reż. Martin Scorsese, Universal Picture 1995
24. *Krach (Krach)*, reż. Fabryce Genestal, Angoa – Agicoa 2010
25. *Krwawy diament (Blood diamond)*, reż. Edward Zwick, Bedford Falls Productions 2006
26. *Maklerzy (Dealers)*, reż. Colin Bucksay, 1989
27. *Metro strachu (The taking of Pelham)*, reż. Tony Scott, Columbia Pictures 2009
28. *Morderstwo doskonałe (A perfect murder)*, reż. Andrew Davis, Warner Bros. 1998
29. *Mroczny rycerz powstaje (The dark knight rises)*, reż. Christopher Nolan, Warner Bros 2012
30. *Nieoczekiwana zmiana miejsc (Trading places)*, reż. John Landis, Paramount Pictures 1983
31. *Ojciec chrzestny (The Godfather)*, Francis Coppola, Paramount Pictures 1972
32. *Ojciec chrzestny III (Godfather: Part III)*, reż. Francis Coppola, Paramount Picture 1990.
33. *Pan Verdoux (Monsieur Verdoux)*, reż. Charles Chaplin, Charles Chaplin Production 1947
34. *Partner (The Associate)*, reż. Donald Patric, Hollywood Pictures 1996
35. *Pi (Pi)*, reż. Warren Aronofsky, Harvest Filmworks 1998
36. *Pracująca dziewczyna (Working girl)*, reż. Mike Nichols, Twentieth Century Fox Film Corporation 1988
37. *Prawo Bronxu (A Bronx tale)*, reż. Robert De Niro, Penat Entertainment 1993
38. *Pretty woman (Pretty woman)*, reż. Garry Marshall, Touchstones Pictures 1990
39. *Prolongata (Rollover)*, reż. Alan Pakula, IPC Films 1981
40. *Rain man (Rain man)*, reż. Barry Levinson, United Artists 1988
41. *Rekiny Manhattanu (Barbarians at the gate)*, reż. Glenn Jordan, Columbia Pictures Television 1993
42. *Rodzinny interes (Family Business)*, reż. Sidney Lumet, Gordon Company 1989
43. *Ryzyko (Boiler Room)*, reż. Ben Younger, 2000
44. *Sierpień (August)*, reż. Austin Chick, 57&Irving Production 2008

45. *Spekulant (Rogue trader)*, reż. Richard Hartley, Grandada Film Productions 1999
46. *Strażnik czasu (Timecop)*, reż. Peter Hyames, Largo Entertainment 1994
47. *Tajemnica mojego sukcesu (The secret of my success)*, reż. Herbert Ross, Universal Picture 1987
48. *Teoria chaosu (Jack Ryan: shadow recruit)*, reż. Kenneth Branagh, Paramount Pictures 2014
49. *The bank (The bank)*, reż. Robert Connolly, ArenaFilm 2001
50. *The bet (The bet)*, reż. Mark Lee, 2006
51. *To wspaniałe życie (It's a wonderful life)*, reż. Frank Capra, Liberty Films 1947
52. *W pogoni za szczęściem (The pursuit of the happiness)*, reż. Gabriele Muccino 2006
53. *W sieci (Disclosure)*, reż. Barry Levinson, Warner Bros 1994
54. *Wall Street (Wall Street)*, reż. Oliver Stone, Twentieth Century Fox Film Corporation 1987
55. *Wall Street: pieniądź nie śpi (Wall Street: money never sleeps)*, reż. Oliver Stone, Twentieth Century Fox Film Corporation 2010
56. *Wielki Gatsby (The Great Gatsby)*, reż. Baz Luhrmann, Warner Bros 2013
57. *Wielki Gatsby (The Great Gatsby)*, reż. Jack Clayton, Paramount Pictures 1974
58. *Wilk z Wall Street (The wolf of Wall Street)*, reż. Martin Scorsese, Paramount Pictures 2013
59. *Wiosenna bujność traw (Splendor in the grass)*, reż. Elia Kazan, Warner Bros. 1961
60. *Wynalazek (Primer)*, reż. Shane Carruth, ERBP 2004
61. *Złap mnie jeśli potrafisz (Catch me if you can)*, reż. Steven Spielberg, DreamWorks SKG 2003
62. *Życie bez zasad (Dyut meng gam)*, reż. Jonny To, Media Asia Films 2011
63. *Żywe srebro (Quicksilver)*, reż. Thomas Donnelly, Columbia Pictures 1986

Stock and financial markets in the Anglo-Saxon feature films

Abstract

Extensive development of all kinds of multimedia technology in the people's lives, including the area of education, forces lecturers to use this kind of technology during lectures. Firstly, the main scope of these actions is to enrich the transmitted content – to be its complement. Secondly, the teachers can be very convenient to refer to specific events or content presented in popular feature films, to draw attention of the audience. The article presented examples of Anglo-Saxon films and serials, which can, in whole or in part, be used by lecturers to depict specific processes proceeding on financial markets.

Keywords

lecturing in economy, financial markets in films, financial markets

Author information

Krzysztof Borowski

Warsaw School of Economics

al. Niepodległości 162, 02-554 Warszawa, Poland

e-mail: k.borowski@upcpoczta.pl